

I – MỤC TIÊU BÀI HỌC

- Nêu được khái niệm về sinh quyển.
- Nêu được khái niệm về các khu sinh học (các biôm) và các đặc trưng cơ bản nhất của từng khu sinh học.

II – PHƯƠNG TIỆN DẠY HỌC CẦN THIẾT

Bài này tốt nhất được giới thiệu bằng hình, ảnh do GV và HS sưu tầm.

III – NỘI DUNG CẦN LƯU Ý

1. Nội dung trọng tâm của bài

- Khái niệm về sinh quyển.
- Các tiêu chí để mô tả các khu sinh học và sự phân bố của các khu sinh học chính.

2. Thông tin bổ sung

a) *Khái niệm về sinh quyển*

Tập hợp của các quần xã sinh vật trên cạn, dưới nước và môi trường vô sinh của chúng hoạt động như một hệ sinh thái được gọi là sinh quyển. Sinh quyển là một màng sống rất mỏng bao lấy hành tinh và đã từng tiến hoá trong hơn 500 triệu năm qua.

Cần nhấn mạnh rằng, Trái Đất và sinh quyển đã ổn định sau kỉ Băng hà lần cuối khi Trái Đất bước vào trạng thái tương đối yên tĩnh so với những thời kì địa chất trước đó. Song, hiện tại sinh quyển đang chịu những tác động rất mạnh gây ra bởi hoạt động của con người (tài nguyên bị khai thác đến cạn kiệt, rừng bị chặt phá ngày càng bị thu hẹp, hiệu ứng nhà kính ngày một gia tăng, tầng ôzôn bị thủng thành những lỗ lớn trên bầu trời Nam Cực...).

b) *Khái niệm về khu sinh học*

Các khu sinh học thực chất là những hệ sinh thái cực lớn mà ở đó thảm thực vật là *dạng cao đỉnh* tương ứng với *điều kiện khí hậu và thổ nhưỡng của một vùng địa lí xác định* trên Trái Đất.

Do vậy, để phân biệt các khu sinh học với nhau, người ta căn cứ vào hệ thực vật ở trạng thái cao đỉnh, chế độ khí hậu (trước hết là nhiệt độ, lượng mưa và độ dài của sự chiếu sáng) và điều kiện đất đai của một vùng địa lí xác định. Đương nhiên, thảm thực vật là ngôi nhà chung cho các loài động vật. Do vậy, ở thảm thực vật nào cũng đều có những nhóm loài động vật đặc trưng, kiểu "rau nào, sâu ấy".

Giáo viên giới thiệu và mô tả lần lượt các khu sinh học được ghi trong SGK, nhưng quan trọng nhất là làm *nổi bật các tiêu chí để định dạng* các khu sinh học trên Trái Đất : trên cạn và dưới nước. Có thể tham khảo "Cơ sở sinh thái học" của Vũ Trung Tạng (2000), NXBGD.

IV – GỢI Ý TIẾN TRÌNH TỔ CHỨC BÀI HỌC

1. Phân mở bài

Do tính không đồng nhất của bề mặt Trái Đất về nhiều đặc điểm địa lí, khí hậu mà mỗi nơi có một kiểu thảm thực vật ở dạng cao đỉnh đặc trưng. Do vậy, trên bề mặt hành tinh xuất hiện các hệ sinh thái lớn hay các khu sinh học khác nhau.

2. Hướng dẫn dạy học bài mới

a) Khái niệm

GV đặt câu hỏi : Hãy cho biết toàn bộ sinh vật và môi trường vô sinh trên Trái Đất này có thể được xem như một hệ sinh thái không ? Nếu là hệ sinh thái, nó khác gì với các hệ sinh thái mà các em đã biết như hệ sinh thái đồng cỏ, hệ sinh thái rừng, hệ sinh thái ao hồ ?

(Đó là một hệ sinh thái khổng lồ được tập hợp từ các hệ sinh thái trên cạn và dưới nước.

Sự khác biệt chủ yếu của nó với các hệ sinh thái khác là : sinh quyển có cỡ lớn nhất và đa dạng nhất ; hệ sinh thái trên cạn và dưới nước chỉ là những bộ phận, những đơn vị cấu trúc của sinh quyển).

b) Các khu sinh học chính trên Trái Đất

GV tham khảo mục III – 2 SGK.

– Các em cho biết môi trường vật lí trên bề mặt hành tinh có đồng nhất không ? Sự khác nhau đó được thể hiện bằng những đặc điểm cơ bản nào ?

– Điều kiện quan trọng đầu tiên nào gây tác động đến sự phân bố và phát triển của các thảm thực vật trên hành tinh ?

Trả lời :

– Điều kiện môi trường vật lí trên bề mặt hành tinh hoàn toàn không đồng nhất, trước hết là sự khác nhau về nhiệt độ, lượng mưa, thời gian chiếu sáng và đất đai... Hơn nữa, trên hành tinh cũng hình thành nên 2 sinh cảnh lớn : Sinh cảnh trên cạn và sinh cảnh nước cùng với 5 vùng khí hậu khác nhau : hàn đới ở 2 cực, ôn đới ở Bắc và Nam Bán Cầu và nhiệt đới ở xích đạo.

– Điều kiện khí hậu (nhiệt độ và lượng mưa) và đất đai gây ảnh hưởng đầu tiên đến sự phân bố và phát triển của các thảm thực vật riêng biệt, kéo theo là giới Động vật.

Từ những câu trả lời trên, GV có thể cho HS nêu khái niệm về khu sinh học (theo nội dung SGK).

Ở phần này, việc mô tả các khu sinh học cần tập trung vào mấy điểm chính sau đây :

– Điều kiện khí hậu với 3 yếu tố chính là : nhiệt độ, lượng mưa và chế độ chiếu sáng.

– Điều kiện đất đai (đất đóng băng hay không ? độ màu mỡ cao hay thấp ?...).

– Thời kì sinh trưởng của thực vật dài hay ngắn liên quan với chế độ chiếu sáng theo vĩ độ địa lí.

– Những loài thực vật và động vật đặc trưng cho mỗi vùng địa lí khí hậu.

Riêng các khu sinh học ở nước được chia thành 2 dạng : các khu sinh học nước ngọt, ở đây độ muối (NaCl) của nước thấp hơn 0,5‰, khu sinh học nước mặn với độ muối lớn hơn, từ 0,5‰ đến 40‰, thậm chí ở hồ nước mặn ven biển độ muối cao hơn.

Đối với biển và đại dương cũng không đồng nhất về các điều kiện sống nên được chia ra thành các vùng (các tỉnh) khác nhau, song vùng thêm lục địa đóng vai trò quan trọng nhất trong đời sống của con người hiện nay. Do đó, phần này cũng chỉ mô tả vùng nước thêm lục địa.

Trong phần này GV có thể đặt ra nhiều dạng câu hỏi, kể cả các câu hỏi trắc nghiệm để HS dễ nhớ và dễ phân biệt được các đặc trưng của mỗi khu sinh học.

3. Củng cố và hoàn thiện kiến thức

– Cho HS ghi lại phần tóm tắt và làm các câu hỏi ở cuối bài.

– Yêu cầu mỗi một HS sưu tầm 1, 2 tranh, ảnh về một vài khu sinh học nào đó từ các sách, báo với ghi chú rõ ràng ở dạng bài tập để cho điểm khuyến khích.

V – GỢI Ý ĐÁP ÁN CÁC CÂU HỎI VÀ BÀI TẬP CUỐI BÀI

Câu 1, 2, 3. Theo nội dung SGK.

Câu 4. Ý đúng là D.